

HANNAH / OPALÉ

Brenger van hoop

Vorig jaar, op 4 januari, is de Israëlische schrijver Aharon Appelfeld (1932-2018) overleden. Wat maakte hem tot een groot schrijver? Petra ter Berg vertelt meer over haar bewondering voor hem.

DE man die niet ophield met slapen. *Tsili*. *Plotseling, liefde*. Het zijn drie prachtige titels uit het grote oeuvre van Appelfeld. En zijn laatste roman 'Verwondering' (uitgeverij Ambo/Anthos) verschijnt in mei. Een titel die zo kenmerkend is voor zijn blik naar de wereld. In al zijn romans kruipt hij onder de huid van kwetsbare mensen, waarbij hij beelden uit zijn eigen leven door hun levens heen weeft. In zijn autobiografie *Het verhaal van een leven* vertelt hij over wat er met hem en in hem, voor, tijdens en na de Sjoa is gebeurd. Appelfeld is opgegroeid in Tsjernowtsy, in wat nu Oekraïne is. Hij is een dromerig en diep observerend kind. De woorden van zijn grootvader vlak voor diens dood, dat de scheiding tussen de levenden en de doden een ingebeelde scheiding is, nestelen zich in hem.

Toevlucht

Als hij zeven jaar is begint de oorlog. Zijn moeder wordt vermoord. Na het verblijf in het getto wordt hij door vader tijdens een lange mars op de rug meegenomen over Oekraïense vlaktes naar het kamp. Hij ziet kans daaruit te

ontsnappen. In de bossen weet hij zich in leven te houden, 'als een diertje dat in een toevallig hol steeds zijn toevlucht vindt', waaronder ook het huisje van een gewelddadige prostituee. 'De gedachte dat mijn beide ouders op mij wachtten, beschermde mij de hele oorlog door. Waar dat ook zou zijn, in de hemel of op aarde. Ook leert Aharon zwijgen. Na de oorlog zoekt hij vaak tevergeefs naar woorden en stottert hij. In de jaren vijftig hervindt Appelfeld langzaam zijn woorden, al schrijvend in het Hebreeuws. Hij blijft het zwijgen waarderen 'als de schatkamer van bedachtzaamheid voor een mens.'

Appelfeld put veelvuldig uit zijn herinneringen aan zijn verleden, en doet dat beeldend. Zo kunnen de aanblik van zachte, wollige sneeuwvlokken, de geur van aardbeien en de smaak van verse melk de warmte van zijn ouderlijk huis en de wereld van zijn Jiddisch sprekende grootouders in de Karpaten oproepen. En kan de geur van rottend stro of het geluid van de regen hem naar de oorlog brengen.

Jiddische literatuur

In 1946 emigreert Appelfeld naar Palestina. Hij moet erg wennen aan het Hebreeuws, waarvan niet alleen de klank hard bij hem binnen komt maar ook de leus: Laat het verleden achter je. En dat wil Appelfeld juist niet. Hij houdt van de kleine woorden die geuren en kleuren kunnen oproepen. Wanneer hij Jiddische literatuur gaat studeren, voelt hij zich weer verbonden met zijn grootouders. En hij ontmoet de schrijver Agnon, die plaatsen beschrijft die Appelfeld kent uit zijn jeugd. Agnon doet hem beseffen dat een mens zijn geboortegrond overal mee naar toe kan nemen. Dat in het verleden, ook in het moeilijkste, een levensbron ligt. De kracht van de verbeelding en van de liefde maken het Appelfeld mogelijk een glimp van wat verloren is in zich op te roepen. In de oorlog heeft Appelfeld mensen gezien in al hun egoïsme en laagheid. Maar ook, al is dat in geringe mate, in al hun menslievendheid. Deze beelden van menslievendheid deelt hij zo liefdevol met de lezer, dat ze schemeren als lichten van hoop door al zijn werk heen.

Het goede in de mens

Het raakt mij dat Appelfeld ondanks al het kwaad waarmee hij geconfronteerd is, het goede in de mens is blijven zien. En dat hij, als overlevende, mij meeneemt in zijn liefde voor de wereld, voor mensen, dieren en planten. Het ontroert mij hoe mooi hij verwoordt wat er door de ziel van een kwetsbaar mens heen kan gaan. En Appelfelds besef dat de heldere en menselijke momenten uit het verleden als houvast kunnen dienen voor het verdere leven, herken ik.

Aharon Appelfeld heeft met zijn literatuur de oude joodse zegswijze, dat dankzij weinige rechtvaardigen de wereld in stand wordt gehouden, nieuw vuur ingeblazen.

TEKST
Petra ter Berg

